Ana Ille Horvat, University of Zagreb, Croatia

Božja djeca na otoku cvijeća

Hugo Mãe, Valter. Deus na escuridão. Porto Editora, 2024. 283 str.

„Bog je baš poput majki. Pušta djecu u život te ih kasnije vječno traži. Svo vrijeme njegovo srce čeka, osluškujući znakove koji Mu navještaju njihovu prisutnost i povratak." (147)

Valter Hugo Mãe tim je riječima u romanu opisao početak, zapravo nastavak potrage za smislom, iskazujući istinske emocije ljubavi, privrženosti i požrtvovnosti, baš kako i dolikuje majkama.

Bog u tami (Deus na escuridão) posljednji je dio druge tetralogije Valtera Huga Mãea, portugalskog književnika novije generacije, jednog od najznačajnijih portugalskih umjetnika 21. stoljeća. Svojom osebujnom poetikom ostavlja važan trag u razdoblju suvremene književnosti, koje istaknuta teoretičarka književnosti Ana Paula Arnault naziva hipersuvremenošću (hipercontemporaneidade).

Ovaj četverodijelni ciklus obuhvaća romane svedene pod zajednički naziv „braća, otoci, odsustva". U spomenutu tetralogiju spadaju romani Dehumanizacija (A Desumanização) iz 2013. godine, zatim Beskrajno poetični ljudi (Homens Imprudentemente poéticos) iz 2015., Bolesti Brazila (As Doenças do Brasil) iz 2021. godine te posljednji o kojem pišemo, Bog u tami (Deus na Escuridão) objavljen 2024. godine.

Dok je prvi roman ciklusa vezan uz Island i dvije sestre blizanke, drugi uz dva neprijateljski nastrojena susjeda u Japanu, a treći uz dva nerazdvojna prijatelja u Brazilu, Mãe se u posljednjem dijelu vraća na početak – otkuda je sve krenulo, u Portugal, na Madeiru.

Islandska priča s početka tetralogije ukazuje na piščevo nastojanje da Prirodu pretvori u gotovo jednakovrijedan književni lik, pomičući takvim nastojanjem granice viđenog i osjetilnog te uvodeći u europske književne tokove principe osnovane na teluričkim temeljima.

eISSN 1847-7755; doi: 10.15291/sic/1.15.lc.9

Upravo su insularni, izolirani prostori, udaljeni od urbanih struja svakodnevne užurbanosti, idealni modeli u kojima se reflektira sva moć i snaga Prirode. Interferencija legendi, starih vjerovanja, folklornih običaja i svakodnevnih rituala malog, lokalnog čovjeka otvaraju novi pogled na život i ostavljaju prostor drugačijem promišljanju o svijetu.

Kako sam autor kaže, tetralogija pod nazivom „braća, otoci, odsustva", postupno se razvija i raste kroz ta četiri romana, ne odvajajući se pritom od osnovne semantičke kompozicije.

Braću u posljednjem romanu ciklusa predstavljaju mlađi Poquinho, pravim imenom Serafim, rođen s anomalijom, bez spolnih organa, te stariji Paulinho, poznatiji među sumještanima kao Felicíssimo dos Pardieiros (Najsretniji Pardieiros), koji život posvećuje zaštiti obiteljskog „anđela" te žrtvom vlastite intime doprinosi bratovoj sreći. Zaštitnički lik snažnijeg brata i njegove beskrajne ljubavi prema Poquinhu baš je poput majčinske, odnosno Božje ljubavi.

„Trebamo svi znati ljubiti kao što majke ljube, a vjerujem da tako ljubi i sam Bog" (279)

Zaljubivši se u Rosindu, Poquinho je poželio zasnovati obitelj. Zbog urođene anomalije i nemogućnosti reprodukcije, brat se žrtvuje te mu daruje potomstvo.

„I Pouqinho kaže: Felicíssimo, ti si sva svetost koju ova obitelj posjeduje. Mi smo svi tvoji dužnici, brate. Kada te blagoslivljam, uvijek iznova tražim oprost." (209)

Intertekstualni element biblijskog porijekla prisutan je u imenu mlađeg brata. Serafim je usprkos ili baš zbog svoje urođene anomalije tretiran u obitelji kao biblijsko biće, nadnaravni anđeo. Alegorijski se kroz lik Serafima prikazuje božja ljubav, jednaka prema svima, baš kao što i majka bezrezervno ljubi svu svoju djecu.

„Bog je u tami, dotiče sve oko sebe, u silnoj želji za pružanjem utjehe, nježnim dodirom ili zagrljajem." (147)

Preostala dva pojma iz naziva tetralogije – „otoci i odsustva" – metonimijski se reflektiraju na sam koncept ovog romana.

Kao što i sam autor kaže: „Mislim da moja opsjednutost otocima ima veze s uzaludnim pokušajima izlječenja neizlječivog, bitnog, samoće same." (278)

U strukturu romana utkan je teluričkі koncept sveprisutan u opusu Valtera Huga Mãea. Telurizam se u književnom narativu pojavljuje još na početku 20. stoljeća, sežući u doba prvih realističnih ostvarenja hispanoameričkih književnika. Poslužio je također kao polazišna točka kasnijeg, vrlo popularnog i važnog književnog stila, dominantnog u djelima hispanoameričkih autora, poznatog pod nazivom magijski realizam. Iako i našem književniku magijskorealistični koncept nije stran, kao i mnogim drugim književnicima izvan hispanoameričkog kulturnog područja, telurizam se najjasnije može identificirati i objasniti u svom prirodnom prostornom okruženju hispanoameričkog područja. Polazišnu točku teluristićkog pristupa i izvan matičnog spacijalnog određenja čine lokacije udaljene od ubrzane svakodnevnice urbanih središta. U spomenutoj tetralogiji izborom lokaliteta takvo se nastojanje i potvrđuje, budući da se radnje odvijaju na Islandu, u Japanu, Brazilu te se krug cikličkih priča zatvara povratkom u domovinu – na Madeiru.

U ovom posljednjem romanu Madeira predstavlja idealno utočište, svetište Prirode, u kojem pojedinci daleko od urbaniziranog života postaju dio nje.

„Preda mnom prostranstvo našeg otoka, tek poneki kućerak, uz cvrkut ptica i šum vjetra u krošnjama." (245)

Upravo takvo mitsko mjesto idealno oslikava teluričku filozofiju života i svijeta. Fantastični postanak, snaga lokalnih legendi, folklor i mjesna vjerovanja otočana – sve su to čimbenici života, međusobno isprepleteni, koji nastaju i vraćaju se Prirodi i Madeiri. Pun bujnog raslinja i egzotičnog zelenila, surovih valova i vrletnih vulkanskih stijena, ovaj je otok upravo idealan izbor lokaliteta i predstavlja povratak korijenima, što epiteti Madeire kao otoka cvijeća i Funchala kao grada vrta i dokazuju.

Važnost i značaj Prirode, njezin snaga i blizina, surovost i briga, naglašeni u teluričkom principu sad su dodatno ojačani Božjom ljubavi, neodvojivoj od svega zemaljskog, ali i onostranog.

„Baš poput majki, Bog oplođuje vrlo plodan krajolik, neumoran, pun ljubavi." (252)

Recepcija djela Valtera Huga Mãea u Hrvatskoj do sada je bila vrlo dobra. Uz neka ranija autorova djela Dehumanizacija je jedini prevedeni roman iz spomenute tetralogije. Svakako i ovaj posljednji zaslužuje biti predstavljen široj čitateljskoj publici u Hrvatskoj, kako bi se pratio nastavak priče o „braći, otocima i odsustvima" te na hrvatskom predočile literarne vrline ovog djela u punini.

Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License